

Büropatolojik Davranış

Bureaupathological Behavior

DOI: 10.5281/zenodo.7790007

Vildan Armağan¹

Büropatoloji kavramı ilk kez Victor A. Thompson'ın, "Modern Organization" kitabında geçmektedir. Kitabın 8. bölümü "Büropatoloji (Bureaupathology)" başlığını ve "Büropatolojik Davranış (Bureaupathic Behavior)" alt başlığını taşımaktadır. Burada bürokrasinin sorunlarından hastalık olarak bahsedilmiş ve bu sorunların nasıl davranış kalıbı haline dönüştüğünü anlatmıştır (Thompson, 1968, s. 152).

Thompson (1968)'a göre bürokratik² örgütlerin sahip olduğu niteliklerin abartılması, aşırı gayrişahsilik, değişime aşırı direnç, kural ve prosedürlere aşırı bağlılık, aşırı rutinleşme, güvensizlik (örgüt içi) ve kontrol etme ihtiyacı, örgütlerin hedeflerine ulaşmasını engelleyen davranış kalıplarına dönüşür. Bu davranış kalıbı "büropatolojik davranışlar" olarak adlandırılmıştır.

Örgüt içi güvensizlik ve kontrol etme ihtiyacı bürokratik örgütlerde hiyerarşi ile ilgilidir. Bürokratik hiyerarşilerde her bir alt makam bir üst makamın gözetim ve denetimi altındadır. Aşağıdan yukarıya doğru bir temyiz ve şikâyet beyanı hakkı vardır. Şikâyetlerin hangi durumları kapsayacağı, bu durumlarda sorumluların kimler olacağı, belirlenmiştir (Weber, 1952, s. 19). Bürokrasilerde emir ve talimatlar üstlerden astlara iletilir. Üstlerin otoritesi, emir ve direktiflerin astları tarafından kabul görmesine bağlıdır. Emir ve talimatların kabul edilmeyişi otorite ve yetkinin reddedilişi olarak algılanır (Barnard, 1952, s. 180).

Güvensizlik ve kontrol etme davranışı, örgütlerde otorite sahibi üstlerin astlarına duyduğu güvensizliği ve kontrol etme ihtiyacını ifade etmektedir. Buradaki "kontrol" örgütlerde önceden belirlenen standartlara göre hareket edilmeme ihtimaline karşı üstlerin geliştirdiği önyargı ile ilgilidir. Bürokratik örgütlerin katı hiyerarşik yapısı bu güvensizlik ve kontrol etme davranışına elverişli bir ortam hazırlamaktadır. Bürokratik hiyerarşilerde, astların yapmaları gereken işler en ince ayrıntısına kadar standart, nesnel ve ölçülebilir nitelikte tasarlanmıştır. Bu sayede üstlerin astlarını kontrol etmesi kolaylaşır. Ancak üstlerin yapmaları gereken işler aynı oranda standart değildir. Standartların nesneliği, bir noktada öznel hale gelene kadar, hiyerarşi yükseldikçe azalır (Thompson, 1968, s. 154-155).

Bu şekilde kurulmuş olan hiyerarşik yapı üstlere/amirlere hiyerarşiden kaynaklanan bir güç verir. Bürokratik hiyerarşilerde amirler bu güçlerini ve hiyerarşik konumlarını koruma ve artırma eğilimindedirler. Bu eğilimi Giblin

¹Dr., Aksaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, yldrm.vildan@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1702-6154.

² Kastedilen Weberyen tarz bürokratik örgütlerdir. Kitapta "Weberyen bürokratik örgütler" ve/veya "modern bürokratik örgütler" olarak geçmektedir.

(1981, s.22), bürokratik hiyerarşilerdeki “narsistik kişilik” olarak adlandırmış ve modern bürokrasilerin doğal bir özelliği olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde Crozier (1964, s. 8) da günümüz dünyasında, iş, sosyal yaşam, eğitim, siyaset gibi pek çok alanda büyük bürokratik örgütlerin bulunduğu ancak bu modern örgütlerin, hedefleri ile sosyal kontrol bağlamında gelişen örgütsel davranışların uyumsuz olduğunu ifade etmiştir. Crozier (1964, s. 145) aynı zamanda büyük örgütlerdeki sosyal uyumsuzluğun nedeninin bürokrasinin, bürokrasi mensuplarına sunduğu güç, iktidar ve bağımlılık ilişkileri olduğunu ifade etmiştir.

Dolayısıyla büropatolojik davranış ilk olarak bürokratik örgütlerin hiyerarşik yapısı ile ilgilidir. Dikey hiyerarşi olarak da ifade edilebilecek bürokratik örgütlerde, örgüt içi davranışları belirleyen, üst-üst ilişkisine hâkim olan unsur güç ve statü koruma endişesidir. Üstler/amirler sahip oldukları otorite/statü/güçlerini kaybetme endişesi taşırlar ve bunun neticesinde astlarının davranışların sürekli kontrol etme ihtiyacı hissederler. Bürokratik hiyerarşilerde işi yapan tek bir kişi ya da birim iken söz konusu işi bilfiil yapmayan amir ve/veya birimlerin onay verdiği, imza silsilesinin takip edilmesi zorunluluğu amirlerin kontrol etme ihtiyacını gidermek için oldukça elverişli bir sistemdir.

Büropatolojik davranış, daha geniş anlamda, literatürde sayılan bürokrasi sorunlarını ifade etmek için de kullanılır. Bu kez büropatolojik davranışı gerçekleştiren sadece kişiler değil aynı zamanda kurumlardır. Türkçe ve yabancı literatürde işlenen bürokrasi sorunları, aşırı hiyerarşi, aşırı merkezileşme, aşırı kuralcılık, gizlilik ve dışa kapalılık, yeniliklere kapalı olma, israf, yozlaşma, kırtasiyecilik, biçimcilik, inisiyatif eksikliği ve verimsizlik, etkinsizliktir (Eryılmaz, 2014; Eryılmaz, 2013; Eryılmaz, 2012; Armağan, 2019; Caiden, 1991; Bozeman, 2012; Finamore, 2009; Merton ve ark., 1952).³ Yapılan bir alan çalışmasında da bu bürokratik sorunların hala güncel olduğu tespit edilmiştir (Armağan, 2022).

Büropatolojik davranış, daha dar anlamda, bürokratik örgütlerde kişilerin 3 tür patolojik davranışı neticesinde görülür. Thompson (1968) tarafından tanımlanan bu 3 tür davranış, bürokratik, büropatolojik ve bürotik davranışlardır. Bu üç davranış örgütlerin ilerlemesi ve hedeflere ulaşmasını engellediği için patolojik olarak adlandırılmıştır. İlk ve daha kapsayıcı olan davranış, bürokratik patolojidir. Kişilerin bürokrasinin olması gereken kurallarını abartması ve aşırı sahiplenerek davranması bürokratik patolojidir. Bürokratik patoloji aşırı kuralcılık, aşırı gayrişahsilik ve aşırı uzmanlaşma gibi abartılmış, katı davranış ve uygulamalar neticesinde ortaya çıkan bürokrasi sorunları ile ilgilidir.

İkinci patolojik davranış büropatolojik davranıştır. Bu davranış da örgüt içi güvensizlik sorununu ifade eder ve örgütün hedeflerine ilerlemesine engeldir. Burada güvensizlik, otorite sahibi olan amirlerin astlarına duyduğu güvensizliği ve buna bağlı olarak geliştirdiği aşırı kontrol etme ihtiyacını ifade etmektedir. Amirlerin astları devamlı kontrol etme davranışı astları amirlerine otomatik bağlı gibi işlevsiz hale getirir. Bundan sonra astların görevi örgütün hedeflerini gerçekleştirmek değil amirlerin isteklerini gerçekleştirmek için çalışmak olur (Thompson, 1968, s. 154-157).

³ Bu kaynaklardan daha fazla olduğu şüphesizdir, burada birkaçına atıf yapılmıştır.

Son davranış türü de bürotik davranıştır. Bürokratik ve büropatolojik davranış tamamen örgüt içi ilişkilerle ilgili iken bürotik davranış, söz konusu bürokratik örgütün hedef kitlesi (müşteri ya da vatandaş) ile de ilgilidir. Örgüt ve hedef kitlenin yapılacak iş ya da sunulacak hizmet esnasında uygulanması gereken işlemler hakkında “gereksiz” algısı farklıdır. Hedef kitle istenilen evrak ve işlem yapılırken geçen zamanı gereksiz bulurken örgüt çalışanları gerekli bulur. Aynı zamanda örgüt çalışanları gizlilik ve dışa kapalılık prensibiyle hareket ettiğinde hedef kitle tarafından sorgulanmaya tahammül edemezler. Tüm bunlar her iki tarafın da örgütsel gelişmemişlik özelliğine diğer bir ifade ile bürotik davranış özelliğine sahip olduğunu gösterir (Thompson, 1968, s. 171-174).

Anahtar Kelimeler: Bürokrasi, Bürokratik Örgüt, Hiyerarşi, Örgüt İçi İletişim.

Kaynakça

- Armağan, V. (2019). Bürokrasi ve Hastalıklar: Büropatolojiler. N. Öztaş içinde, *Bürokrasi* (s. 209-231). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Armağan, V. (2022). Türkiye’de Büropatolojiler: Hazine ve Maliye Bakanlığı Örneği. Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Barnard, C. I. (1952). A Definition of Authority. A. P. Robert K. Merton içinde, *Reader in Bureaucracy* (s. 179-185). New York: The Free Press.
- Bozeman, B. (1993). “A Theory of Government 'Red Tape’”. *Journal of Public Administration Research Theory*. Vol. 3 No. 3 pp. 273-304. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.jpart.a037171>
- Caiden, E. G. (1991). “What Really Is Public Maladministration?” *Public Administration Review*. Vol. 51, No. 6, pp. 486-493.
- Crozier, Michel. (1964). *The Bureaucratic Phenomenon*. London: The University Chicago Press.
- Eryılmaz, B. (2012). Türkiye’de Bürokrasinin Sorunları. B. Aykaç, Ş. Durgun, H. Yayman içinde, *Türkiye’de Kamu Yönetimi* (s. 207-215) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Eryılmaz, B. (2013). *Bürokrasi ve Siyaset*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2014). *Kamu Yönetimi*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Finamore, S. (2009). *Accountability And Bureaucratic Pathologies In International Organizations: A Social Constructivist Perspective*. Available at SSRN 1401863.
- Merton, R. K., Gray, A. P., Hockey, B., Selvin H. C. (1952). *Reader in Bureaucracy*. The Free Press, New York.
- Thompson, V. A. (1968). *Modern Organization*. New York: Alfred A Knopf.
- Weber, M. (1952). *The Essentials of Bureaucratic Organization: An Ideal-Type Construction*. A. P. Robert K. Merton içinde, *Reader in Bureaucracy* (s. 18-27). New York: The Free Press.